

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA BREMER-FÖRBUNDET
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧

ÅRGÅNG 10
DECEMBER
1923

ALLA DAMER BÖRA BEAKTA

vårt utomordentligt rikhaltiga urval av
eleganta och välgjorda

KAPPOR, DRÄKTER OCH ULSTRAR

FÖR PROMENAD OCH SPORT

KLÄNNINGAR i säsongens mest stilfulla modeller.

Dam-Linnevaror i finaste kvaliteter och mönster.

PAUL U. BERGSTRÖMS A.-B.

74 DROTTNINGGATAN 74

::

DAMKONFEKTIONEN 1 tr.

PASSFORMEN

å alla NK:s konfektionsvaror är så
fulländad, att man med fördel köper
dessa i stället för skräddarsydda kläder

A/B NORDISKA KOMPANIET

ADVOKAT

MATHILDA STAËL VON HOLSTEIN

Ledamot av Sv. Adv. Samf.

Tel. 244 88

MALMTORGSGATAN 3

Tel. Norr 244 19

*Hysesärenden, fastighetsförvaltning, familjerättssaker, testamenten,
boutredningar, juridiska uppdrag av alla slag.*

Även skriftliga förfrågningar besvaras.

A.-B. John V. Löfgren & Co

Kungl. Hovleverantör

Riks 429 Fredsgatan 3 Stockholm A. t. N. 5048

Sverges äldsta, största och
bäst renommerade specialaffär i
**Siden- och Ylle-
klämningsstyger**

Prover till landsorten sändas gratis
och franco

HÅLFOTSLÄGG

AV ROSTFRITT MATERIAL

MODELL DR. HYBINETTE — UTPROVAS o. INJUSTERAS

TEL. N. 286 **KIFA 31 REGERINGSGATAN 31** TEL. 14464

HERTHA

ÅRGÅNG X

DECEMBER 1923

HÄFTE 10

Hertha 1924

Med det nya året börjar Hertha sin elvte årgång. Nu som förut är det Herthas uppgift att oberoende av och utanför partiskrankorna utgöra en neutral platform för de rena kvinnofrågornas framförande och behandling. På detta program kan Hertha fullt självständigt, obunden av partiintressen, deklarerera och hävda kvinnornas synpunkter och krav i frågor som speciellt röra dessa samt arbeta på deras lyckliga realiserande.

Av denna grund vänder sig också Hertha till alla partiers kvinnor med en vädjan att de, var och en i sin stad, samla sig kring den svenska kvinnorörelsens egna pressorgan, stödja det genom prenumeration och genom aktivt intresse i övrigt bidra till att Hertha blir det kvinnornas språkrör som det åsyftar vara, den publikation, som med auktoritet och pondus kan föra deras talan.

Till Fredrika-Bremer-Förbundets alla lokalkretsars och samtliga medlemmars intresse vädja vi ännu mera direkt, utgående från att de känna sig i första hand som tidskriftens självfallna prenumeranter. Hertha kan ju också sägas utgöra själva det levande bandet de skilda delarna emellan, förmedlaren, som den är, av tankar och idéer, rösten, som berättar om de initiativ som tagas, det arbete som fullföljes.

*

Hertha utkommer oförändrat med tio häften om året, d. v. s. ett häfte i månaden med undantag av juli och augusti månader.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 5:50, varvid prenumeration sker direkt genom Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, Klarabergsgatan 48, Stockholm.

Icke-förbundsmedlemmar prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplagan är: $\frac{1}{1}$ år kr. 6:50, $\frac{1}{2}$ år kr. 3:50, $\frac{1}{4}$ år kr. 1:90. Lösnummer 65 öre.

Redaktion och expedition: 48 Klarabergsgatan 11, Stockholm.

Redaktionstid: tisdagar och fredagar kl. 1—3. Tel.: Norr 4850; 2762.

Expedition: Varje söckendag kl. 11—4. Tel.: Norr 4850; 2762.

REDAKTIONEN.

Alfhild Agrell.

Mellan höga bredbladiga palmer stod den lilla, vita kistan på krematoriets katafalk. Den kunde nästan varit ett barns. Så utmärglad, liten och späd var hon som vilade i den. Längs kistans kant, över det fina utfallande vita bårtäcket, en lätt girland av grönt. Överst på kistan en enda stor driva av skära blommor. Vid huvudändan en vit fågel målad mot skuggad grund, det hade hon själv bestämt.

En liten skara, närmaste frände och några gamla vänner, författarkamrater, däribland författarföreningens ordförande, hade samlats därute. Många voro de ej. Alfhild Agrell hade varit en ensam under långa år.

Till ackompanjemangent av orgeltonerna, i samband med den officierande prästens förstående ord om hennes författargärning, arbetade erinringen med den tid, då Alfhild Agrell inte var ensam. Då hon stod mitt uppe i 80-talets stridsglada problemfäktning som den applåderade och käcka dramatikern. Då hon med humoristens vinnande löje introducerade den brett gemytliga Jockmocksfrun och både hon själv och Lovisa Petterkvist överallt togos mot med öppna armar. Då hon under den unge Stig Stigsons poetmask grep städernas människor med de lyriskt rika och fantasifullt betagande stämningarna och synerna Nordansfrån. Då novellisten roade med sina livfulla skisser och romanförfattarinnan skickade ut Guds drömmare i världen.

Alfhild Agrell hade många strängar

på sitt författarskaps instrument och när hennes hand ännu var kraftfull och säker tonade de ofta både friskt och eldigt. In i det sista, i åldern och ensamheten, var hennes ande brinnande i henne. Hon hade inte längre förmågan att forma och gestalta, men alltjämt kämpade hon för att finna uttryck för det som levde i henne.

Starkt temperamentsfull och individuellt särbetonad kom hon genom själva sin läggning efter hand mer och mer bort från människor. Nya tider, med sina nya gudar, hade heller inte längre rum för henne. Tragisk och smärtefylld var för visso den isolering i vilken hon på grund härav och genom andra, yttre omständigheters tryck de senare åren levde. Bittert bräddad bjöds henne livets dryck, hon visste inte själv att medan viljan ännu ville, var förmågan tagen ifrån henne. Hennes sista rastlösa försöksskapande hade något av en fången fågels vanmäktiga vingeslag. Hon ägde inte längre vare sig rymd eller vingars styrka, och vad hon trodde och hoppades blev ständigt allt till intet. Men den levande intensiva anden fortsatte sin kamp, rolös och flämtande.

Så mycket har Alfhild Agrell en gång betytt i svensk litteratur och diktning att hon där har sin givna plats som den eldiga, av rättfärdighetspatos burna, fantasirika författarinnan, som fann varma och sanna uttryck såväl för sitt djupast egna, innersta, som för tiden hon levde i.

ELLEN KLEMAN.

Sverges första fullständiga trädgårdsskola för flickor.

Den 1 nov. 1923 är att anteckna som en märkesdag i Fredrika-Bremer-Förbundets annaler. Förbundets trädgårdsskola Apelryd slog den dagen upp sina portar för den första tvååriga kursens elever, och härmed har vårt land äntligen fått en skola för kvinnor, där fullständig utbildning i trädgårdsskötsel gives, ett mål mot vilket man länge strävat. De utbildningskurser, som hittills anordnats å Apelryd, och som framgent komma att bibehållas vid sidan av den 2-åriga kursen, ha omfattat en tid av endast 8 månader. Härunder har man givetvis ej medhunnit mer än att meddela grunderna för det mångskiftande och krävande trädgårdsyrket. Den nya kursen avser däremot att bereda unga kvinnor fullständig utbildning som trädgårdslärarinnor eller trädgårdsmästare.

Allt sedan Apelryd genom fru Mathilda Bergman-Österbergs frikostiga donation kom i förbundets ägo, det var år 1913, har det stått som ett önskemål för skolans ledning att tillvarata den härliga lilla egendomens rika möjligheter genom att utvidga verksamheten i den riktning som nu skett. Men för att komma därhän måste omfattande nybyggnader uppföras, och härtill saknades kapital. Hur sådant skulle anskaffas blev således den svårlösta frågan. För Hertas läsare torde det emellertid vara bekant, hur Apelryds intressen gynnades genom att en kungl. kommitté, den s. k. trädgårdskommittén, starkt framhöll behovet av en fullständig

trädgårdsskola för kvinnor och uttalade sig för att en sådan förlades just till Apelryd, och huruledes, under åberopande av denna auktoritet, det erforderliga byggnadskapitalet till slut hopbragtes.

Den, som nu besöker Apelryd, skall finna att huvudbyggnaden blivit tillbyggd och därigenom är jämnt dubbelt så stor som den tidigare var. Det långa vita huset med sina två frontespiser, sina lugna linjer och väl avvägda proportioner ter sig synnerligen tilltalande. Från ingången å ena gaveln kommer man genom ett förrum in i det vackra samlingsrummet, och i fil härmed ligga matsal och undervisningsrum. Vidare inrymmer byggnaden förutom kök och ekonomiafdelning rum för lärarinnor och den tvååriga kursens 10 elever. Överallt ljusa, lugna färger, och mot den underbara utsikten över trädgården ut mot blått hav stå fönstrens alla blommande växter. Den rymliga flygelbyggnaden har också undergått förnyelse och här skola sommarkursens 10 elever bo. Till denna byggnad är också konserveringsköket förlagt, och under densamma finnas stora nyinredda fruktkällare. Ett rymligt växthus har också tillkommit med såväl varm- som kallhus.

Till sist må nämnas, att Apelryd haft förmånen att som föreståndarinnor för den utvidgade skolan kunna anställa fröken Jenny Agrell, som redan ett par år med sitt insiktsfulla arbete deltagit i den förutvarande kursens utbildning. SIGNE LAURELL.

1921 års lönekommittés betänkande.

Den 12 oktober detta år avgavs betänkande av 1921 års lönekommitté, som vid denna tidpunkt bestod av ledamoten av riksdagens första kammare Carl Ekman, fru Emilia Broomé, ledamoten av riksdagens andra kammare förste kontorsbiträdet Ernst Eriksson, ledamoten av riksdagens första kammare överdirektör Ludvig Widell samt undertecknad.

Genom detta betänkande har återigen en länk blivit fogad till den långa rad av utredningar, som avse kvinnors tillträde till statstjänster. Här är icke utrymme att dröja vid denna frågas förhistoria. Det må blott erinras om att förevarande spörsmål först blev aktuellt genom den ändring av § 28 regeringsformen, som beslöts vid 1907 och 1909 årens riksdagar, genom vilken ändring kvinnor fingo tillträde till vissa lärar- och läkartjänster »med tillämpning av grunder, som av konungen och riksdagen godkänts». Dessa »grunder», d. v. s. avlönings- och pensionsbestämmelser för kvinnor ha sedan behandlats av 1902 års löneregeringskommitté, som avgav betänkande i detta ärende 1911, av lärarlönenämnden, som avgav betänkande 1914, samt i sammanhang med frågan om utsträckt rätt för kvinnor att innehava statstjänst av sakkunniga angående kvinnors tillträde till statstjänst, som avgåvo betänkande 1920.

Det som alldeles särskilt satt prägeln på 1921 års lönekommittés betänkande är den hänsyn till de statsfinansiella förhållandena, som såväl

kommitténs uppdrag som tidsläget tvungit kommittén till. Som sin grundläggande synpunkt fastslår kommittén, att de nya lönebestämmelserna icke få för statsverket föranleda väsentligt ökade utgifter och att kvinnoarbete i statens tjänst ej får ställa sig dyrare än det manliga arbetet.

Med hänsyn till den första av dessa grundsatser har det gällt att föreslå sådana lönebestämmelser för kvinnliga befattningshavare att icke någon väsentlig höjning skulle uppkomma för nuvarande kvinnliga befattningshavare.* Kommittén har sökt vinna detta syfte genom att inplacera de nuvarande åtta lönegraderna i löneplanen för kvinnliga befattningshavare i de tolv lägsta lönegraderna i den nuvarande löneplanen för manliga befattningshavare, som sålunda skulle bli gemensam för manliga och kvinnliga tjänstemän. Emellertid föreslår kommittén en viktig förändring i nämnda löneplan. Kommittén har nämligen dels av sociala, dels av statsfinansiella skäl anslutit sig till familjeförsörjningsprincipen och har på grund därav från varje lönegrad bortskurit den eller de högsta löneklasserna, så att varje lönegrad skulle komma att omfatta tre löneklasser, under det att lönetilllägg, i vissa fall till sin storlek alldeles motsvarande de bortskurna löneklas-

*) Kommittén har därvid endast fäst avseende vid befattningshavare i s. k. nyreglerade verk, till vilka kommittén begränsar sitt förslag. För de övriga föreslår kommittén särskilda övergångsbestämmelser.

serna, skulle utgå till befattningshavare med barn. Ett inplacerande utau vidare av de kvinnliga befattningshavarna i denna löneplan skulle emellertid betyda avsevärt ökade löner. Kommittén föreslår därför, att för kvinnliga befattningshavare skall göras ett avdrag på de i löneplanen upptagna beloppen i

lönegrad 1—5	14	proc. av lönen,
» 7—9	12	» » » .
» 10—12	10	» » » .
» 13—14	8	» » » .

En del av detta avdrag är motiverat därav, att männen erlägga avgifter till änke- och pupillkassa. För att icke kvinnliga befattningshavare i lönegraderna över den fjortonde skola erhålla större behållen lön än manliga befattningshavare, föreslår kommittén, att för kvinnlig innehavare den i löneplanen angivna lönen skall minskas med ett belopp motsvarande de avgifter manlig innehavare av befattningen skolat erlägga till vederbörande änke- och pupillkassa.

När det gäller att motivera de övriga avdragen, ha meningarna inom kommittén gått isär. De båda kvinnliga ledamöterna ha i ett särskilt yttrande ställt sig på den ståndpunkten, att endast principen lika lön för man och kvinna i samma befattning kan anses principiellt tillfredsställande. Endast hänsynen till dels det statsfinansiella läget, dels nödvändigheten för behörighetslagens ikraftträdande att frågan om kvinnornas löneställning kommer till avgörande har förmått de kvinnliga reservanterna att acceptera det

framlagda förslaget om procentuella avdrag.

Kommittémajoriteten har däremot åberopat en mångfald skäl till de föreslagna avdragen. Vi återfinna utom hänsynen till männens avgifter till änke- och pupillkassan och merkostnaden för kvinnornas pensionering, vilka synpunkter även de kvinnliga reservanterna acceptera, åtskilliga faktorer, som i den tidigare diskussionen spelat en roll, nämligen männens värnplikt och den omständigheten, att männens löner även i fråga om begynnelseavlöningen och de båda första ålderstilläggen, som enligt kommitténs förslag skulle förbli oförändrade, anses avsedda att tillgodose utgifterna för familjebildning.

Till dessa faktorer lägger kommittén tre nya, nämligen förhållandet mellan mäns och kvinnors arbetsprestationer, kvinnors större sjuklighet och förhållandena i löneavseende på den offentliga arbetsmarknaden.

Kommittén uppställer den frågan huruvida statens kostnader för en viss arbetsprestation skulle bli desamma, vare sig arbetet utfördes av en man eller en kvinna om likalönsprincipen tillämpades. Den söker besvara detta spörsmål genom utredningar dels om förhållandet mellan mäns och kvinnors arbetsprestationer dels om kvinnors sjuklighet. I fråga om den förra anmärker kommittén, att det knappast är möjligt att erhålla fullständigt och exakt utredningsmaterial, bl. a. därför att det är på ytterligt få verksamhetsområden som män och kvinnor utöva alldeles samma arbete

under fullt likartade förutsättningar. I första hand har kommittén försökt skaffa utredningsmaterial rörande män och kvinnor i statstjänst. Då det emellertid ej visat sig möjligt att i fråga om den statliga verksamheten åstadkomma utredningar som kunna ge säker vägledning i denna fråga, har kommittén vänt sin uppmärksamhet åt andra håll. Utrymmet tillåter icke någon redogörelse för kommitténs utredningar. Som exempel må här blott nämnas den undersökning, som kommittén gjort rörande män och kvinnor i företagsledares ställning. Utredningen, som gäller Stockholms stad för år 1920, har omfattat följande yrkesgrupper: 1) minuthandlare med tobak och cigarrer, 2) minuthandlare med beklädnadsartiklar, 3) fotografer.

bevismaterial som kommittémajoriteten drar för hela löneförslaget avgörande slutsatser. De båda kvinnliga kommittéledamöterna ägna i sin reservation en granskning åt prestationsutredningarna och yttra därom: »Det bör till sist beträffande undersökningen om mäns och kvinnors arbetsprestationer framhållas, at den längst gående slutsats kommittémajoriteten kunnat draga därav icke sträcker sig vidare än till ett uttalande, att 'vissa' av dessa utredningar onekligen 'synas' peka hän på en i genomsnitt mindre prestationsförmåga hos kvinnorna än hos männen. Det är enligt vår mening egendomligt att ur ett så föga välgående utredningsresultat hämta motiv för en nedsättning i kvinnornas lön i jämförelse med männens. Därvid icke

Yrkesgrupp	Män		Kvinnor		Kvinnornas genomsnittl. inkomst i % av männens
	Antal	Genomsnittl. inkomst kr.	Antal	Genomsnittl. inkomst kr.	
Minuthandlare med tobaksvaror	134	4,404	362	3,030	68,80
Minuthandlare med beklädnadsartiklar	385	13,194	709	4,802	36,40
Fotografer	65	7,579	19	3,743	49,89
Samtliga yrken	584	10,552	1,090	4,195	39,76

Om värdet av denna utredning yttrar kommittén ganska försiktigt, att den ej torde kunna fränkännas viss beviskraft vid bestämmande av frågan om mäns och kvinnors arbetseffektivitet. Om flertalet utredningar uttrycker kommittén sig icke ens så starkt, men det är likväl ut ifrån detta osäkra

endast bygger kommittémajoriteten på ett löst och osäkert bevismaterial, den överför också vad som icke ens kan kallas erfarenheter, utan på sin höjd intryck från ett område till helt andra. Den omständigheten, att kvinnorna icke synas hava haft samma framgång i att sälja tobak som männen, skulle

alltså enligt kommittémajoritetens mening bliva avgörande för värdesättningen av kvinnliga statstjänarens arbete, även när det gäller områden, där kvinnor visat en alldeles särskild lämplighet för arbetet.» Reservanterna betona, att den arbetsprestation, som kan avvinnas en befattningshavare, icke blott är en produkt av dennes intellektuella och fysiska resurser. »Ett flertal faktorer av annan art tillkommer», yttre reservanterna, »t. ex. vissa rent personliga egenskaper, såsom samvetsgrannhet och ordningssinne, intresse för arbetet m. m. Även levnadsvanorna spela en icke oväsentlig roll för arbetsprestationen.» De tillägga: »Det vore enligt vårt förmenande särskilt ödesdigert för kvinnoarbetet, om den tanken vunne insteg, att de kvinnliga befattningshavarnas lägre löneställning skulle kunna rättvisligen motiveras med att deras arbetsprestationer vore männens underlägsna. Arbetsglädjen är nämligen en av de faktorer, som inverka på arbetsresultatet. Och givetvis skulle ingenting kunna verka mera deprimerande på de kvinnliga befattningshavarna än om de icke blott i flertalet fall finge åtnöja sig med en lägre avlöning än manliga kamrater, utan också finge i motiveringen för lönesystemet fastslaget, att de betraktas som en mindervärdig arbetskraft.»

Mera ofrånkomliga resultat synes däremot den utredning visa som kommittén gjort om kvinnornas sjukledighet. Kommittén har gjort en undersökning beträffande sjukligheten för tjänstemännen under åren 1919, 1920

och 1921. Avsikten var ursprungligen att låta statistiken omfatta samtliga de statliga verk, vid vilka såväl manliga som kvinnliga befattningshavare i något större antal funnos anställda. Uppgifter införskaffades därför också från största delen av den civila statsförvaltningen, från vissa grenar av den militära förvaltningen samt från kommunikationsverken. Emellertid visade sig en stor del av det inkomna materialet oanvändbart, därför att de lämnade uppgifterna voro uppenbart bristfälliga. Undersökningen har därför måst begränsas till endast en del av den civila statsförvaltningen och kommunikationsverken.

Resultatet av undersökningen sammanfattas av kommittén bl. a. så, att om man ur beräkningen utesluter åldersgruppen över 60 år, den normala kvinnliga pensionsåldern, samt jämväl åldersgruppen under 25 år, blir det sammanlagda antalet sjukdagar för en tjänsteman under 35 tjänstår för man 860,85, för kvinna 1,222,10. Antalet sjukdagar per år uppgår i genomsnitt till 24,60 för man och 34,92 för kvinna. I antalet sjukdagar ingår för kvinnornas del även ledighet i samband med havandeskap och barnsbörd. Emellertid utvisa uppgifterna, att dylik ledighet förekommit i relativt obetydlig utsträckning och i genomsnitt omfattat c:a 2 proc. av kvinnornas sammanlagda ledighet. Kommittén har också satts i tillfälle att taga del av den utredning om folkskollärarnas sjukledighet som Stockholms stads löneregleringskommitté låtit utföra. Statistiken, som omfattar åren 1914—

1918 och gäller ordinarie lärare i läs- och skrivämnen vid Stockholms folkskolor, visar, att genomsnittliga antalet tjänstledighetsdagar per år för sjukdom eller svag hälsas vårdande utgjort för man 7,34, för kvinna 20,44, Kommittén har inhämtat motsvarande uppgifter ifråga om åren 1919—1921 för folk- och småskollärare i Göteborg och utvisa dessa uppgifter, att antalet sjukdagar per år och befattningshavare utgjort för manlig folkskollärare 8,54, kvinnlig folkskollärare 20,80, kvinnlig småskollärare 23,07.

Kommitténs resonemang om kvinnors löneställning å den allmänna arbetsmarknaden stöder sig framför allt på professor Heckschers utredning rörande denna sak i lärarlönenämndens betänkande.

Vad beträffar kvinnliga befattningshavares pensionsålder, har kommittén sökt få till stånd en utredning ur fysiologisk synpunkt genom att anhålla hos de medicinska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund ävensom hos lärarkollegiet vid Karolinska institutet, att de ville till kommittén avgiva yttrande, huruvida genom den medicinska forskningen vunnits några resultat av betydelse för bedömande av frågan om lämplig pensionsålder för kvinnliga befattningshavare samt därest så skulle vara fallet, huruvida dessa resultat kunde sägas giva stöd för fastställande av en lägre pensionsålder för kvinnor än för män. Medicinska fakulteten vid Uppsala universitet har härå givit ett svar som sammanfattas på följande sätt: »Av det ovan anförda framgår sålunda, att ännu i allmänhet en nöjaktig utredning

från medicinsk synpunkt av det i skrivelserna berörda spörsmålet icke föreligger samt att några genom medicinsk forskning vunna exakta resultat av betydelse vid bedömandet av frågan om lämplig pensionsålder för kvinnliga befattningshavare i statens tjänst sålunda icke föreligga.» Medicinska fakulteten vid Lunds universitet har förklarat, att fakulteten ej hade sig bekant några undersökningar från den medicinska forskningens område, som berörde det av kommittén åsyftade spörsmålet. Lärarkollegiet vid Karolinska institutet sammanfattar sitt yttrande på följande sätt: »Av här ovan anförda torde kunna slutas, att kvinnor oftare än män på grund av sjukdom äro urståndsatta att arbeta samt att detta förhållande ändras efter femtiotalet, så att kvinnornas morbiditet blir något lägre än männens. Beträffande de olika könen arbetsduglighet, 'vitalitet' särskilt också i statstjänst, efter denna tid, finns intet som talar för kvinnornas underlägsenhet. Om tiden för pensioneringen finnas inga medicinska skäl av statistisk natur, som tala för nödvändigheten av tidigare pensionering av kvinnor än av män.»

Kommittén lämnar vidare en historisk redogörelse rörande ifrågavarande spörsmål, av vilken framgår, att den sänkning, som kvinnornas pensionsålder, jämförd med männens, efter hand undergått, icke varit byggd på någon grundligare utredning av frågan. För övrigt framhåller kommittén det förhållandet, att man i utlandet endast undantagsvis funnit behov

av en lägre pensionsålder för kvinnor än för män samt att resultatet av de sjukstatistiska undersökningarna icke torde kunna anses motsäga en förmodan, att 60-årsgränsen för den kvinnliga pensionsåldern är satt väl lågt. »Föreliggande utredningsmaterial», yttrar kommittén, »giver ej anledning till den förmodan, att hälsotillstånd och därmed även arbetsduglighet skulle efter passerandet av 60-årsgränsen för kvinnorna försämrats avsevärt snabbare än för männen. Då staten har funnit med sin fördel förenligt att utnyttja männen till i regel fyllda 67 år, bör även kvinnornas arbetskraft kunna tagas i anspråk ett gott stycke över 60-årsgränsen. Kommittén har på dessa skäl och med hänsyn till den försiktighet, som är påkallad vid en höjning av pensionsåldern, ansett sig böra föreslå en normal åtskillnad mellan mäns och kvinnors pensionsålder av tre år.

Till de mångomtalade grunderna för kvinnas anställning i statstjänst ha också räknats bestämmelser rörande gift kvinnas ställning. Med hänsyn till innehålllet i behörighetslagen har kommittén ansett, att de för närvarande gällande särskilda stadgandena angående gift kvinnas anställning i statstjänst icke längre kunna bibehållas. Kommittén har dock hållit före, att denna fråga ej finge helt lämnas åsido vid löneregleringen för de kvinnliga befattningshavarna och har sökt lösningen genom en bestämmelse av följande lydelse: »Kvinnlig innehavare av ordinarie befattning vare, därest hon har vårdnad om barn under 15 år,

skyldig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i fråga om fullständig eller partiell tjänstledighet, som vederbörande myndighet eller, där denna saknar behörighet att meddela tjänstledigheten, Kungl. Maj:t med hänsyn till befattningens behöriga upprätthållande finner nödigt meddela.»

Med avseende på de för kvinnor reserverade befattningarna föreslår kommittén, att dessa i regel skola öppnas för män, dock med den förutsättningen att lönen till manlig innehavare utgår efter enahanda grunder, som gälla för kvinnlig innehavare av samma befattning.

Med hänsyn till det statsfinansiella läget har kommittén ansett sig böra föreslå en successiv tillämpning av de nya lönebestämmelserna, så att endast de befattningshavare, som efter den 1 juli 1924 utnämnas eller befordras till befattning vid sådant verk, för vilket ny, definitiv löneroglering genomförts, skulle övergå till det nya lönesystemet. Detta skulle gälla icke endast anordningen med familjetillägg utan jämväl i fråga om lönerogleringen för de kvinnliga befattningshavarna med undantag av dem, som tillhöra den lägsta lönegraden i de kvinnliga löneklasserna. För denna tjänstemannagrupp anser kommittén nämligen en omedelbar löneförbättring vara påkallad.

Till kommittébetänkandet är fogat en reservation, som säkerligen kommer att tilldraga sig stor uppmärksamhet i diskussionen, nämligen av ledamoten av riksdagens Andra kammare E. Eriksson. Denne reservant ställer sig som motståndare till familjeför-

sörjningsprincipen. Han behåller sålunda den nuvarande löneplanen för manliga befattningshavare oförändrad, vilket återigen har till följd, att han, då han delar kommitténs mening, att icke någon väsentlig höjning bör ske i de kvinnliga befattningshavarnas löner, måste uppgöra ett särskilt löneplan för kvinnliga befattningshavare. Han har emellertid sökt utarbета detta så, att det skulle med avseende på de föreslagna beloppen komma kommitténs förslag så nära som möjligt. Skillnaden mellan de båda förslagen ligger sålunda icke i beloppen utan i principen. Majoritetsförslaget ger dock i viss mån utrymme åt likalönsprincipen, under det att reservantens förslag gör en fullkomligt godtycklig reducering av kvinnolönerna. Därtill kommer, att själva den omständigheten, att ett särskilt löneplan uppställs för kvinnorna, fastlåser den lägre lönen, under det att med avseende på majoritetens förslag gäller, att det är så uppställt, att, såsom kommittéa själv framhåller, en jämkning fram till ökad eller fullständig formell likställighet lönetekniskt låter sig lätt och utan rubbning av systemet genomföras.

Icke minst denna omständighet torde böra fasthållas, när det gäller för kvinnorna att taga ståndpunkt till förslaget. Den avgörande frågan är icke den, om den ena eller den andra gruppen av de kvinnliga befattningshavarna fått en riktig placering i löneplanen, utan den huruvida det äntligen skall bli möjligt att göra behörighetslagen till en verklighet.

ANNA SÖRENSEN.

Kvinnorösträtten i praktiken.

Le Suffrage des femmes en pratique är namnet på en särdeles nyttig uppslagsbok i fråga om kvinnorösträttens historia och tillämpning, vilken detta år utgivits i fransk upplaga av Internationella kvinnorösträttsalliansen. Den utgör en, på grund av inträffade glädjande omständigheter, väsentligt utvidgad upplaga av den publikation med samma namn som utkom 1913. De mellanliggande åren, med sina omvälvningar för rösträttsrörelsen, hade gjort en ny handbok i frågan absolut nödvändig. På rösträttskongressen i Genève 1920 uttalades också en direkt önskan att saken måtte kunna ordnas och en kommitté tillsattes för ändamålet bestående av Miss Macmillan, Storbritannien fru Arenholt, Danmark, M:me Pichon-Landry, Frankrike, Dr Ancona, Italien, samt M:lle Gourd, Schweiz, som blev kommitténs ordförande. Med dessa värdefulla krafter var ett gott resultat att förutse. Arbetet fördelades systematiskt. Miss Macmillan tog som sin del Storbritannien med dominions, Nordamerikas Förenta Stater, Indien, Palestina och Ryssland; dr Ancona Italien, Spanien, Portugal och det romanska Amerika; M:me Pichon-Landry, Frankrike, Holland och Luxemburg; M:lle Gourd, hela den återstående världen i stort taget, från Schweiz och det övriga resterande Europa till Kina, Japan och Persien.

Som arbetet nu föreligger innehåller det också faktiska uppgifter från samtliga länder, dessa uppdelade i två grupper, de rösträttsberättigade och de ännu helt eller delvis rösträttslösa. Boken är en ovärderlig rapport om en stor och mäktig rörelse och dess resultat.

Sexualitet och kultur.

Klara Johanson har denna höst med svensk kulturbesittning införlivat Rosa Mayreder genom år av inblick i människornas och böckernas värld mognade verk *Geschlecht und Kultur*. I denna österrikiska författarinns tidigare epokgörande arbete *Zur Kritik der Weiblichkeit* (till svenska 1910 under titeln: Kvinnlighet, manlighet och mänsklighet) var redan den problemställning klart fattad och formulerad, som ligger till grund för detta nya opus. Som bekant innebar det tidigare arbetet ej blott en polemik mot det dogmatiska generaliserandet av »manligt» och »kvinnligt» utan hänsyn till det individualpersonliga. Det klarlade ock med beviskraftigt material huru denna generalisering på ett odifferentierat personlighetsstadium nått ett visst berättigande som schema, hur missvisande schemat blir så fort det rör sig om individer och hur fullständigt obrukbart det blir i fråga om de personligheter, som mäktat organisera sina psykologiska komponenter till något nytt, helgjutet och självständigt. Det egenartade nutida söndringstillståndet inom erotikens såväl som samhällsuppgifternas livsfält fattades ock i skarpt sikte, särskilt ut ifrån de nya plikter, rättigheter, möjligheter, nybildningar och även missgrepp, som öppna sig för kvinovärlden — och därmed ock för

mänskligheten — i den samtida utvecklingen.

Mellan det tidigare och det senare arbetets offentliggörande ligga världskrigets år — en omständighet, som väl förmått skärpa, men ej ändra den på djup insikt grundade huvudtesen. Den har här blott fogats in i ett mycket vidare sammanhang, hela kulturlivets. Man skönjer sexualitetens inslag i den historiska väven genom tidevarven, från urtidens dunkel upp genom kulturepokerna och hän mot nuets ödesdigra vändpunkt. Boken är ej blott en kulturhistoria, ehuru den är det också, utan även och främst en psykologisk och ideologisk klarläggning av de svåraste, mest tilltrasslade historiska förknippningar, som gjort samtidighet i skeendet till skenbart inre väsenssammanhang.

Rosa Mayreder torde vara den första som i dessa svåråtkomliga problem fullt ut förenar objektiv vetenskaplighet med personlig intuition — en intuition, som aldrig tillåter sig att rusa fram ensam, utan ålagt sig att alltid värdigt skrida framåt med en stor följesprocession av oförnekliga fakta. Män ha skrivit oändligt om kvinnor och äktenskap, ord av dyrkan, förakt, besvikelse eller överskattning. Kvinnor ha också skrivit en del om män och äktenskap på ett analogt sätt. Men när man grundligt läst dokumenten, så fann man dem i de flesta fall vara ett slags palimpsester: den egentligen värdefulla fördolda skriften handlade

Sexualitet och kultur. Essayer av Rosa Mayreder. Översättning av Klara Johanson. Wahlström & Widstrands förlag.

om den skrivandes beskaffenhet, icke om de beskrivas. Dess värdefullare är det att i denna kunnigt svala och lugna atmosfär förnimma något av den insikt och den rättvisa, som endast brukar höra samman med evighetens synpunkt. Här finns dock intet hinsidigt skimmer, som bestrålar väsen och ting, ingen sol och inga stjärnor. Det är en stilla stålgrå höstdager kring boken, med ändlöst vid horisont och ren luft, nyktert ren både från sentimentalt kvalm och hatbittra vindilar.

Självt kallar författarinnan sitt utsiktstorn för »det evolutionära samvetet», paradoxalt nog i nuet. Men tonvikten ligger starkast på s a m v e t e t. Ty det är sannerligen ingen evolutionär belåtenhet, som slår till mötes ur det sikte på vår civilisation, som författarinnan ger i den första essayen. Där civilisationen i teknikens tecken till den grad överskridit sina mänskligt kulturella tillgångar som i det nutida Europa, där är den ej blott i allmänhet upphov till skriande missförhållanden, utan alldeles särskilt fientlig mot det sexuella livets fostran och mognad hän emot vad författarinnan, med förstärkt personlighetskvalifikation under uttrycket, nämner äktenskaplig kärlek. Tidens brådskande tempo premierar rent av ett slags massprostitution — hur skulle man väl kunna hinna med något så tidskrävande som att fördjupa och förinnerliga ett människoförhållande!

Och dock frambyter mitt i förvildning och förvissning också möjligheter till ny kulturvinning från det sexuella livets sumpmarker och brand-

tomter — om nämligen kvinnorna stå villiga och mäktiga till den gärning kulturen kräver av dem i nuet. Hos Rosa Mayreder handlar den ej om något agitatoriskt, ej om massmöten eller resolutioner. Att mäktiga göra den kvinnliga könsbundenheten till måttet för det sexuella livet över huvud, i stället för den manliga obundenheten, skulle innebära en ny kulturinsats till fromma för både män, kvinnor och barn. Men den kan ej göras utan personlighetskvalifikationer, som inifrån berättiga till förnekandet av att släktet kan vinna på att liv behandlas som ting. Till det förnekade inom mänsklighetssfären måste alltså höra såväl krig som prostitution, en självklar följsats som författarinnan endast i förbigående nämner. Ty det är förutsättningarna för en sådan kostsam aktiv förnekelse som Rosa Mayreder låter oss få syn på. Hennes bok är ingen fanfar till uppväckande av plötsliga kraftåtgärder i yrvaket tillstånd, utan en stillsamt klarlagd insikt, som måste genomtränga oss för att vår insats skall ske i enlighet med den sexuella kulturutvecklingens inre nödvändighet. På slutet lyser det dock fram — och där blir samvetetspunkten blottad — att allt hänger på viljan, nämligen viljan till bestånd för kärleken, den förutsättning författarinnan anger som grundenskap för äktenskapet i rikaste och personligaste mening. Det förefaller oss som en paradox att det blir ett ord av Sören Kirkegaard som här får utlösa det djupaste kravet: »Till att frambringa kärlekens sanna evighet fordras en viljebestämning.»

Det kunde tyckas att detta personlighetsburna kärleksäktenskap till syvende och sist vilar på precis samma bas som det sakramentala: plikten till inbördes trohet. Stegringen ligger emellertid i förinnerligandet av plikten. Den är icke en plikt mot en annan eller ett annat, utan djupast sett en plikt mot själva jagets enhet, ett avskiljande av dess söndringstendenser, till priset av askes och av lidande, dock så att intetdera blir självändamål utan endast dyrköpta medel för personlighetens organisation kring sin väsenskärna.

Svårigheterna att inför statens och samhällets intressen åstadkomma tillfredsställande yttre normer för äktenskapsingåendet lämnar Rosa Mayreder icke ur sikte, ehuru hon heller inte går in på några lösningsförsök. Hon tar för givet att alltjämt endast ett fåtal skola äga de personliga kvalifikationerna för äktenskapet i dess rikaste mening. Hennes uppgift är ej att ge föreskrifter utan att klarlägga betingelser.

Till års samlade livskunskap har hon lagt ett oerhört studium av biologiska, psykologiska, sociala och statsvetenskapliga arbeten, likaväl som hon röjer en utomordentlig beläsenhet på det skönlitterära området. Hade hon bestått sin bok med ett sådant lärhdetspåhäng som en källförteckning, skulle den ha tagit åtskilliga sidor. Nu nöjer hon sig med att för varje utsaga ange ursprunget. Vad det gäller här är ingen mosaik av fakta, som sammanfogats i ett ytplan, utan en klarsyn på och ett framletande av de livsrötter och förgreningar,

som i tillväxt eller vissnande röra sig tvärs genom alla dokumenterade fakta.

Med en enastående klarhet har Rosa Mayreder framdragit fadersinstinktens kulturpsykologiska linje. Först som inledning erinringen om faderlighets- och moderlighetsinstinkternas faktiska oberoende av sexualdifferentieringen inom djurvärlden, därpå matriarkatets kulturstadium, där rätten i sin begynnelse ger modernefränderna all samhörighet med avkomman (vars fadersursprung är obevisbart), och slutligen det patriarkaliska familjesystemet, först i polygam och slutligen i monogam form. På sitt svala sätt framlägger Rosa Mayreder här ett inom den agitatoriska kvinnolitteraturen ofta förbisett faktum: det patriarkaliska familjesystemet innebar ej ett enbart våld mot matriarkatets rättsprincip, utan faderskapets betryggande exklusivitet köptes med priset av förpliktelser och offer, som män förut icke hade ålagt sig. Det för kvinnokönet så skickelsedigra häri berodde på egendomsbegreppets kronologiska samtidighet med det patriarkaliska äktenskapets inträde i historien. Med egendomsbegreppets omvandling upphör kvinnan att vara ägoting. Och det för årtusenden sedan sådda kulturfröet personlighetsprincipen börjar spira upp ej blott inom undantagsväsen utan såsom förnimbart verkande social faktor. Ju mera fadersinstinkten åter lossas från hopväxandet med ägorätten, dess klarare skönjes den i sin renhet som livsvidgande syntes av identitet och individuation: barnen äro liv ur faderns liv

och ändå fria egna väsen, som han bär ansvar för.

Det är mycket frappant att författarinnan vid varje aspekt av problemet stöter på kristendomen såsom omvälvare av principer och värden, men ändå i sina reflexioner betraktar den som något fullständigt bakomliggande utan betydelse för nuet eller framtiden. Och ändå räknar i andra fall hennes historiska insikt med det faktum, att de stora principiella omvälvningarna kräva århundraden för sitt samhällsarbete! Med förstående blick för evangeliets och (utan reservationer) Paulus' nya syn på kvinna och äktenskap, identifierar författarinnan dock kristendomen med det asketiska ideal som hon låter Justinus Martyren och Tertullianus bli tolkar för. Askesen avskar det (ännu opersonliga) sexuella livet från det högre jaget, men banade å andra sidan vägen för en slutgiltig personlighetens erövring i kärlekens namn också av det sexuella livet — en erövring som tiderna igenom är långt ifrån att vara social princip! Genom kristendomen förvandlas kvinnan principiellt till subjekt — hennes själ som mannens är odödlig. Rosa Mayreder menar att den kärlek, kristendomen ställer som hela livets högsta lag och den äktenskapliga kärleken i grunden är samma art. Sexualiteten är det, icke kärleken, som omutligt kräver exklusivitet från personlighetens högsta plan; å andra sidan ger just sexualiteten det mest ingående eldprov såväl som den mest ingående utvecklingsmöjligheten för kärlekens bestånd. Efter allt detta får förf. som summa, att kristendomen knappast

lyckats förse oss med mer än dåligt samvete, med ty åtföljande pryderi, smussel och hyckleri. Dess fel har varit att sätta för hög norm för de många — ett fel som troligen inte ens författarinnan själv i längden kan undgå, trots sina reservationer. Den estetiskt-romantiska riddarkärlekens skede gör skarp boskillnad mellan äktenskapet och kärleken, i sin upptäckt av personlig älskog, med distansen som skyddsamulett! Men ej häller den återställer den ödesdigra söndring mellan själ och kön, som askesen öppnade väg för. (Ser man »kristendom» ej som en åsiktsbildning eller bestämd levnadsform, utan som starten för personlighetsuppvaknandet inom mänskligheten, bli de olika fasererna delar av ett enda stort själssammanhang, klarast avspeglad i mänsklighetens yppersta representanter, men också genomdallrande den ringaste varelse i dess irringar och misstag under trevandet mot väsenskärnan!)

Den enhet med kärleken som ur personlighetssynpunkt ger sexualiteten dess helgd och berättigande har gått och gällt som naturgåva hos kvinnan — ett antagande, som Rosa Mayreder förvisar till idolbildningens område. I essayen *Den kvinnliga erotikens väg* ger hon nya och intressanta belysningar åt synpunkter, som i stort sett redan förelågo i hennes tidigare arbete. En fråga som förf. själv icke uppkastar, men som för läsaren inställer sig (vid jämförelse med faderskapets kulturlinje) är denna: Är manne den kvinnliga medborgarpliktens inträde i nuet en analogi till faderskapets nya åtaganden

vid patriarkatets märkessten i kulturutvecklingen? I vad mån gäller det här ren samtidighet, i vad mån väsenssammanhang, med en etapp i det mänskliga sexualproblemet? Frågor av en oerhörd vidd, som endast en avlägsen framtid har svar på!

Ett intressant sammanförande av filosofiska och biologiska svar på frågan om attraktionens väsen i förhållandet mellan man och kvinna lämnar förf. i kapitlet *O m k ä r l e k e n s väsen*, som även rymmer nya iakttagelser av slående riktighet. Sin grundtes om det högre personlighetsstadiets individuella differentiering eller överensstämmelse utefter andra gränslinjer än de sexuella bestyrker förf. genom att framdraga manliga och kvinnliga kulturpersonligheters innerligt besläktade uttryck för kärlekens förvandling av deras jagmedvetande.

»Jag bekänner villigt att jag blott ger en subjektiv världsbild, ett avsnitt begränsat av min egen erfarenhet», säger Rosa Mayreder i förordet, med en intellektuellt förnäm människas visshet att dock ha givit det väsentliga. Och för så vitt det gäller ideologiska riktlinjer har hon förvisso på ett banbrytande sätt givit det väsentliga i de båda arbeten, som utgöra hennes livsverk.

Vad jag själv starkast förnimmer som begränsningen hos Rosa Mayreder är inte hennes frånvaro av »sol och stjärnor» — det finns tillfällen då just den diskreta dagern på en mild höstdag är den som ärligast låter se tingen i och för sig själva — utan »idolbildning» av gyllene strålreflexer. Snarare

tyckes mig begränsningen ligga däri att hon i fråga om nutiden såväl på ont som gott endast rådför sig med en litterär överklass, då hon däremot i fråga om det förflutna förstätt att utlyssna också ordlös psykisk realitet ur det faktiska skeendet. Det synes mig som om hela serier av inre förlopp på gott och ont, såväl inom den moderna arbetarrörelsen som inom religiösa strömningar i det närmast förgångna, skulle erbjuda åtskilligt av kompletterande art till Rosa Mayreders världsbild. Skulle man ha dömt skeendet vid vår tideräknings början enbart efter romerska kulturens litterära dokument utan att ta med i räkningen en mycket illitterat rörelse i en avkrok av världariket, så bleve i varje fall framtidsomdömet missvisande. Och så torde också i nuet de stora förskjutningarna snarast försiggå i det stumma skeendets värld, var emot blott det redan realiserade kan avspeglas i litteratur.

Vare detta sagt snarare som en blick mot ytterligare arbete i dessa frågor än som en klagan. Ty ett arbete som Rosa Mayreders är i sin art värnadsbjudande på mer än ett sätt. Det röjer en förmåga av överblick och inblick, en intellektets skolning, en känslans måttfullhet och en viljans försynta bestämdhet, som sällan förekommer hos en och samma författarepersonlighet.

Klara Johansons förvandling av de österrikiska essayerna till svensk stilkonst är av alldeles särskilt intresse. Tar man fram originalet och jämför, finner man ej blott hur mycket mindre tungläst den svenska upplagan är

än den tyska. Man kan också konstatera, hur här och var ett fyndigt ordbyte gör poängen starkare och stilen ett grand mera spirituellt, så att den torrhet som en och annan gång gör sig gällande i originalet fullständigt bannlysts — allt detta under ett absolut innehållstroget återgivande av texten. Någon enda gång kan denna enastående fyndiga återgivningsförmåga skjuta över målet — jag tänker på Goethe-citatet s. 147, som tyckes mig en aning tillpassat efter inramningen — ett »fel» som dock här hänger samman med översättarens embarras de richesse ifråga om ordfynd och icke alls med den synonymfattigdom, som brukar vara översättarens radikalfel. Ett så besjälade återgivande av en bok på ett annat språk, kan man — förgäves — leta efter! Uppgiften torde sannoligen ej ha varit lätt.

EMILIA FOGELKLOU.

Kringblick.

Där jorden bävar. Vad vi än haft att kämpa mot i vår västerländska kvinnorörelse, fast mark ha vi åtminstone geologiskt taget haft under fötterna och naturrevolutioner höra ej till de händelser vi behövt inregistrera.

Österns kvinnor ha nya fiender att räkna med. Jordan slukar och elden förstör deras med möda och uppoffring anskaffade arsenal för kampens upprätthållande.

När 1:sta septembers färor bröto in över Japan bodde i den sedan trettio år tillbaka existerande japanska kvinnosaksföreningens egna hus i Tokio Madame Yajima, den 91-åriga stiftarinnan av föreningen. Sedan den första våldsamma jordstöten saktat av, buro hennes unga vänner och medhjälpare henne på en bädd ut ur huset och förde henne till en säker plats. Några minuter senare slo-

eldslågor ut, hela stadsdelen brann och den japanska kvinnorörelsens huvudkvarter förstördes i grund med allt vad som där förvarades. Det var framför allt nyligen i London inköpta böcker. Böcker som skulle uppfostrat, hjälpt och lett ledarna av den japanska kvinnorörelsen i deras arbete. Ochimi Kubushiro talar i *Jus Suffragii* om hur hon sparat 40 pund på en nyligen gjord Europaresa och för det köpt dessa böcker — om medborgarskap, rösträtt, styrelsesätt, uppfostran, socialmoral m. m. Men jorden slukade dem och elden tog dem, och den lilla japaniskan säger att hon har inga pengar att köpa nya för. Inte heller den gamla Madame Yajima tycks kunna hjälpa.

Men man håller redan på att bygga upp det nya Stor-Tokio, och Ochimi Kubushiro säger att de skola arbeta på att väcka kvinnorna till att vara med i det stora rekonstruktionsarbetet.

Hon menar säkerligen inte det yttre uppbyggandet av staden, den energiska lilla japaniskan!

Kinesiskornas språngmarsch.

Tvivelsutan bli de bundna fötterna mer och mer en saga blott. Hur skulle annars ordföranden i Shanghais kvinnliga rösträttsförening kunna försäkra att rösträttsrörelsen sveper fram över hela Kina. Den bäres näppligen framåt av kvinnor som ej kunna bruka sina fötter. Och det hela tyckes gå närmast i språngtempo. Rösträttsföreningar finnas nu praktiskt taget i Kinas alla provinser, och Canton och Hunan ha helt nyligen givit kvinnorna rösträtt. En månatlig tidning, *Nu Kon Min* (Medborgarinnan) utges av Shanghai-föreningen, vilken i övrigt synes vara särdeles aktiv. Arbetet koncentreras för närvarande på ävägbringandet av en riksorganisation, som upptar i sig alla lokalföreningar. Så snart detta utförts, äro kinesiskorna färdiga att begära anslutning till Internationella Kvinnorösträttsalliansen. Det blir inte längre som gäst, man skall se kinesiskan uppe på estraden vid alliansens kongresser, delegerad och röstberättigad i likhet med alla oss andra kommer hon inom kort att inta sin plats vid kongressförhandlingarna.

Ålderdomshem för sjuksköterskor.

Bekymmersam måste ålderdomen te sig för de flesta sjuksköterskor då de blott äro hänvisade till en knapp pension eller ett med stora umbäranden hopsparat ringa kapital. Längre har detta stått klart för dem, som på nära håll följt sjuksköterskornas arbete och sett den ena gruppen efter den andra överskrida den åldersgräns då arbetskraften avtar, vilket, då det gäller sjuksköterskans verksamhetsfält, sker tidigare än på andra områden. Också började för fyra år sedan några i Stockholm verksamma sjuksköterskor att dryfta frågan om beredandet av stöd på äldre dagar åt icke längre arbetsföra kamrater. Att för dessa bostadsfrågan skulle bli den mest brännande och svårlostade insågs allmänt och man enades om att söka få till stånd hem för gamla sjuksköterskor. En kommitté bildades med uppgift att väcka intresse för saken i de kretsar och hos de personer, där man ansåg att stöd skulle kunna påräknas. Även Hertha sökte i sin mån klargöra frågans vikt genom ett par artiklar.

Sedan kommitterade nått så långt i sitt förberedande arbete att ett 50-tal läkare och andra representativa personer på sjukvårdsområdet utlovat sina namn under ett upprop för anskaffande av bidrag för ålderdomshem för sjuksköterskor, sammankallades under teknarna till ett möte, där det beslöts att hemställa hos de institutioner, som på ett eller annat sätt stode sjuksköterskorna nära, nämligen Fredrika-

Bremer-Förbundet, Röda Korset, Sophiahemmet, Svensk läkareförening, Svensk sjuksköterskeförening av 1910 och Svenska sjuksköterskornas allmänna pensionsförening, att de ville tillsätta en styrelse som skulle taga frågan om hand.

Dessa institutioner utsågo var sina två representanter och denna styrelse har alltsedan troget arbetat för saken, men efter den första tidens förhoppningsfulla syn på en lycklig lösning, fick den lov att resignera, inseende att fiderna icke voro sådana att det uppställda målet — ett eget byggnadsföretag med plats för minst ett 20-tal sjuksköterskor och avsett att successivt utökas — hade utsikt att inom en närmare framtid förverkligas. Visserligen har mycken förståelse och offervillighet visats från många håll, men depressionstiden har gjort att bidrag till företaget så småningom helt upphört. Vid början av nuvarande år uppgingo dock de insamlade medlen med räntor till 200,000 kr. Styrelsen beslöt då, för att redan nu kunna göra dessa medel fruktbärande och, särskilt med tanke på att det just är den nuvarande generationen gamla sjuksköterskor — banbryterskorna, vilka arbetat under synnerligen svåra förhållanden — som bäst behöva stöd, att för tillfället uppgiva den ursprungliga planen och ändå starta företaget. Och söndagen den 11 november invigdes i en av styrelsen förbyrd våning nr 56 Brahegatan, 2 tr., ett ålderdomshem i mindre skala.

Våningen består av 9 rum, en bred hall-liknande korridor, kök och badrum och är särdeles lämplig för sitt ändamål då den förut använts till sjukhem. Här ha nu 9 sköterskor, alla omkring 60 år eller därutöver, fått reda sig ett trevligt bo med egna möbler allt efter smak och lägenhet, så att var och en satt sin individuella prägel på sitt lilla rike. Somliga rum äro så stora att mer än en pensionär där lätt skulle kunna rymmas, men det är icke att undra på om sjuksköterskor, som i så hög grad fått offra egen bekvämlighet och uppgå i andra, nu på gamla dagar önska få rå om sig själva, varför man måst stanna vid samma antal pensionärer som rum.

Tyvärr har endast en gratisbostad kunnat beredas, men hyran har satts så lågt som möjligt. Inbegripet värme, lyse, kokgas och den gemensamma städningen är hyran för de mindre rummen 350 kr., för mellanstorleken 450 kr. och för de två största rummen 550 kr. I köket och i det stora ljusa badrummet finnas gasspisar monterade och pensionärerna ha således tillfälle, i synnerhet om de slå sig tillsammans i matlag, att på ett billigt sätt lösa matfrågan.

Det är ju klart att ingen kan mottagas, som är så klen att hon inte kan sörja för sig själv. Även måste en pensionärs inkomster, om de än äro i knappaste lag, räcka till för det nödvändigaste. De nuvarande pensionärerna äro dels f. d. anstaltssköterskor, som avgått med någon mindre pension, och dels privatsköterskor, som ehuru arbetskraften numera betydligt avta-

git fortfarande kunna åtaga sig mindre påkostande sjukvård. Denna sistnämnda kategori sjuksköterskor är det särskilt synd om. Under sitt krävande arbete, som också har den nackdelen att vara ojämnt fördelat med mellantider av påtvingad ledighet, förtjänar visserligen privatsköterskan 6 kr. pr dag. Men endast undantagsvis kan hon räkna på mera än 300 arbetsdagar — alltså en inkomst av 1,800 kr. Under arbetstiden har hon ju sitt fria vivre men måste dock alltid ha egen bostad i beredskap; frändrages hyra och bränsle blir det icke stort övrigt för de andra behöven — vivre under ledighet från arbetet, kläder, skatt m. m. —, varför det med bästa vilja torde vara hart när omöjligt att effektivt sörja för ålderdomen.

Det är därför att hoppas att på den grund, som nu är lagd med öppnandet av detta hem, skall kunna byggas vidare och att bostäder skola kunna beredas ett stort antal sjuksköterskor. Styrelsen har ansett att då bidrag till företaget influtit från hela landet, böra även i landsorten bosatta behövande sjuksköterskor komma i åtnjutande av hjälp och utdelas därför hyresbidrag till 9 sådana sjuksköterskor.

Styrelsens ordförande är doktor E. Lindhagen, sekreterare fröken S. Ulrich och kassaförvaltaren baron B. af Klinteberg; styrelseledamoten syster Agda Meyerson, värdinna i huset där hemmet är beläget, har godhetsfullt åtagit sig att å styrelsens vägnar öva tillsyn över hemmet.

SIGRID ULRICH.

Den tyska kvinnorörelsens framtid.

Översättning från författarinnans manuskript.

När man i gångna år framkallade för sig bilden av ett land, där kvinnorna ägde rösträtt, såg man allt blott i ljusa färger. Den gyllne tidsåldern har emellertid inte kommit för Tysklands kvinnor, ehuru de erhållit en starkare parlamentarisk representation än något annat lands kvinnor. Tyskorna veta nu till dags att den politiska likställigheten icke utan vidare för med sig den ekonomiska och sociala och att man måste kämpa på nytt och särskilt om varje landvinning.

Men denna insikt har blivit ledarinnorna mera än massornas klar, och kvinnorörelsen synes genomgå en svår kris. Man frågar sig om den över huvud taget har någon framtid, hur den skall kunna uppehållas.

Denna kris bestämmes av en rad orsaker. Till att börja med upplöstes rösträttsföreningarna eller ombildades i föreningar med andra syftemål. Dessa vilja sammanföra kvinnor av alla partier till diskussion utom partierna eller uppfostra kvinnorna för deras medborgerliga plikter. Men kvinnoföreningarna kunna överhuvudtaget inte längre framvisa något verkligt liv. Detta beror på att ledarinnorna med få undantag sitta i riksdagen och kommunalförvaltningarna eller ha övertagit någon regeringspost och endast kunna ägna föga tid åt annat arbete.

Men mängden av kvinnor äro också

till den grad absorberade av politiken, så inlemmade i partiernas liv, att de undandragit kvinnoföreningarna sin kraft. I partierna uppstår genom samarbetet mellan män och kvinnor ett nytt politiskt liv som måste på sitt vis synas kvinnorna som ett uppnått mål. Men skulle kvinnorörelsen i sig blott betyda vägen till fullt likaberättigat medarbetarskap med mannen!

En annan faktor av det offentliga livet, som håller kvinnorna borta från kvinnorörelsen, är den ekonomiska striden. Medan kvinnorna tidigare endast tvekande anslöto sig till fackföreningarna, har utvecklingen efter revolutionen gått i den riktningen, att yrkesarbete utan att tillhöra en organisation medför svåra nackdelar. Representationen i drift-råden och därmed sammanhängande inflytande på avskedanden, på lönetariffernas fastställande är avhängig av fackföreningarna. Detta har drivit kvinnor som män i miljontals in i arbetarföreningarna.

Fackföreningarna ge kvinnorna ett stycke nytt liv. Ty inom dessa förfäktas de ekonomiska intressena. De enskilda skyddas för exploatering, för illojal konkurrens. De bjudas yrkesmässig fortutbildning, men också sällskaplighet, vänskaplig samhörighet med människor i liknande levnadsförhållanden. Detta kunna inte kvinnoföreningarna i samma utsträckning giva dem.

Medlemskapet i kvinnoföreningarna göres till sist kvinnorna svårt på grund av den ekonomiska depressionen. Denna träffar kvinnorna särskilt hårt. Inom de bildade klasserna måste husfruarna för det mesta utan varje sorts hjälp sörja för skötseln av huset, elda, laga mat, tvätta, betjäna hyresgäster, och därtill har flertalet även något förvärvsarbete. Huru skulle de då kunna ta del i sammankomster och möten. Även de därmed förbundna utgifterna äro oöverkomliga. I de stora städerna kostar en spårvagnsfärd, när detta skrives, tio miljoner, ett telefonsamtal lika mycket, ett brevporto ännu mer. Inget mötesprogram är tillräckligt intressant att uppväga dessa kostnader. Föreningarna kunna inte heller längre uppbbringa medel för sina omkostnader. Postporton och rumsuppvärmning slå ihjäl föreningsväsendet. Även tidsskrifterna måste upphöra, och därmed felas det andliga sambandet. Nationella kongresser äro en omöjlighet.

Detta oakttat tvivlar ingen på att den tyska kvinnorörelsen ännu har framtidsuppgifter, att den endast uppnått sitt yttre mål men ej fyllt själva sitt syfte. De kvinnliga riksdagsledamöterna begagna sig av kvinnorörelsens opolitiska bakgrund när de vilja hävda kvinnosynpunkterna i laggivningen. En organiserad kvinnovilja måste stå bakom dem.

Kvinnorna måste medverka som en enhet om likställighetsprincipen skall kunna realiseras. Ty den i den revolutionära omvälvningen åt det undertryckta könet utlovade likställigheten finns endast i författningen. Nu gäl-

ler det emellertid att under ekonomisk och social strid få den praktiskt fastslagen.

Då visar det sig att begreppet »likställighet» överhuvud inte är ensartat. Med avseende på äktenskapet kan det betyda att all förmögenhet tillhör makarna gemensamt eller också att var och en av dem förvaltar för sig sitt medförda eller förvärvade gods. Det betyder säkerligen upphävandet av prostitutionens reglementering, men det anger ingen riktning efter vilken lasten i lika måtto i fråga om män och kvinnor kan bekämpas och könssjukdomarnas utbredning förhindras utan hårdhet mot det ena könet.

Dessa uppgifter, äktenskapslagens och straffrättens reformering, ha nu upptagits av kvinnorna. För lång tid framåt kommer en organisation att bli av nöden som inte endast för fram kvinnornas fordringar utan också ger kvinnor av alla klasser och yrken tillfälle att i gemensam överläggning arbeta för den bästa lösningen av samliga problem enligt kvinnornas enhetliga vilja.

Men framför allt förblir kvinnorörelsen nödvändig för att skydda och befrämja kvinnornas intressen i den ekonomiska striden. Ty den ensamstående kvinnan är i yrkeslivet alltid svagare än mannen, alltid illaställd i konkurrensen. För det första emedan hennes natur pålägger henne särskilda bördor, då hon bringar barnen till världen och ger dem näring och därför mindre kontinuerligt och med delade krafter ger sig åt yrkesarbetet. Men även mannens traditionella föreställning att han är familjeförsörjaren

och att på den grund de bättre betalda platserna skola förbehållas honom fortfar i förstärkt grad efter kriget, ehuru förutsättningarna helt enkelt inte längre äro de riktiga. De flesta kvinnor stå i alla fall på egna fötter eller bidra till familjeuppehållet. Därför måste kvinnorna i denna arbetslöshetens tid skydda sig så att vid avskedandena kvinnor icke principiellt uppsägas före männen, till och med i sådana fall då de förra äro familjeförsörjare.

Det visar sig nu därför i Tyskland som en lycka att kraftiga yrkessammanslutningar av affärsanställda, lärarinnor, kvinnliga post- och telegraf-tjänstemän, sjuksköterskor, sömmerskor m. fl. genom påstöt av kvinnorörelsen redan sedan årtionden existera, vilka företräda de kvinnliga yrkesarbetarnas särskilda intressen. I de yrken, inom vilka män och kvinnor äro gemensamt organiserade, komma kvinnornas intressen vida mindre kraftigt till uttryck. Den nya sociala ordningen med dess talrika intresse-representationer, driftråd, medlingsutskott, tariffkommittéer är överhuvudtaget högst illa ägnad att förhjälpa kvinnorna till deras rätt, såvida ej kvinnorna med hjälp av särskilda fackorganisationer driva igenom en lämplig kvinnlig representation inom dessa sammanslutningar.

Framför allt är konkurrensen mellan könen mycket stor inom de högre yrkena, och kvinnorörelsen måste sorgfälligt vaka över att de högre poster inom regering och förvaltning, som kvinnorna nu en gång uppnått, inte åter under någon förevändning

gå förlorade och att behandlingen av angelägenheter, som röra kvinnorna, även lägges i kvinnornas händer.

Kvinnorörelsens förskjutning från en rättslig till en ekonomisk tyngdpunkt gör sig starkt kännbar inom Tyska kvinnornas nationalförbund. De äldre föreningarna, som trätt upp för de allmänna rättigheter och mål vilka ursprungligen varit kvinnorörelsens bärande tanke i alla länder, gå tillbaka i fråga om antal och medlemmar. Deras betydelse ligger ännu däri att de egentliga och starka ledarenaturerna tillhöra dem, att de akademiska och andliga krafterna, vilka även i yttre mening kraftigast företräda kvinnorörelsens idé och som fylla kvinnorörelsens teori med sin ande, äro tillfinnandes där. Emellertid göra sig fackföreningarna återigen allt mera gällande, och problemet är huruvida massorna, som ledas av dessa, skola gripas av kvinnorörelsens idéer, i vilken utsträckning de skola kunna vinnas för en egen kvinnopolitik. Här framträder åter uppgiften att väcka till liv en solidarisk kvinnovilja.

Kvinnorörelse betyder solidarisk kvinnovilja. Ty den har intet annat innehåll än att den vill giva kulturvärlden prägel av säregen kvinnlig art och kvinnligt väsen, att den vill bringa dessa till uttryck i de sociala levnadsförhållandena. I denna mening blir aldrig kvinnorörelsen överflödigt. Den kommer att inom varje generation på nytt ha uppgifter att fylla.

ALICE SALOMON.

En trädgårdsbok.

Nyligen har på Wahlström & Widstrands förlag, Stockholm utkommit: Trädgården, av trädgårdsarkitekten Ester Claesson, en bok som bör bli välkommen för alla, som i vårt land bygga och bo på egen gård eller tomt. Litet var sträva vi ju, där vi så kunna, att med större medel eller mindre, allt efter våra förhållanden, skapa åt vårt hem en trivsamt och harmonisk yttre omgivning. Och då vi gå till verket med detta mål för ögonen, se vi oss gärna om efter en erfaren, kultiverad och praktisk rådgivare och ledare.

Ty i grund och botten är det ju ganska få av oss trädgårdsälskare — företagssamma nybörjare såväl som mera försigkomna amatörer — som icke fastna på något blindskär eller stå rådlösa inför någon svårighet, då det gäller ordnandet av vår tomt och trädgård till något som frodas, till något helt och gediget. Låt vara att vi kunna t. ex. ur den engelska litteraturen — den svenska är på detta område mycket begränsad — plocka ut åt oss en hel del trevliga detaljer. Men hur ofta ha icke sedan våra praktiska experiment vållat oss både kostnad och bekymmer, utan att det önskade estetiska resultatet nåtts. Det fordras ett uppövat öga och gott omdöme samt ingående kännedom om våra klimatförhållanden för att här åstadkomma ett lyckligt införlivande med vår svenska natur, med dess yttre och inre karaktär.

Vi ha nu äntligen, i och med denna bok, den allsidiga ledning vi länge sak-

nat på detta område, den hjälp vi kunna lita oss till vid det fullständiga ordnandet av vår intima tomt, vår prydnadsträdgård och vår park.

Förf. av »Trädgården» företräder vår tids strävan att med tillvaratagan- det av både byggnadens förutsättningar och terrängens karaktär skapa ett helt. Hon är både beläst och berest och står alltjämt i kontakt med det arkitektoniska och det hortikulturella nyskapandet inom de stora trädgårds- länderna. Hon förenar på ett lyckligt sätt kontinental, konstnärlig kultur med praktisk vederhäftighet och en utpräglad instinkt för det sundaste och bästa inom svensk tradition.

Boken inledes med en — rikt illustrerad — historik över trädgårdskonstens utveckling från äldsta tid till våra dagar. Våra större nordiska barockträdgårdar få här, vid behandlan- det av de olika stilperioderna, en ganska ingående beskrivning.

Den senare och utförligare delen av arbetet är ägnad åt »Trädgårdens anläggning».

Här få vi nu börja från början, med val av tomt och byggnadsplats, (där vi så hava kan!) med planering, inhägnad m. m. I de följande, innehållsrika kapitlen behandlas bl. a.: huvudentré, uppfart och gårdsplan, vägar, terrasser, vattenpartier, gräsplaner och tennisplaner, klippträdgårdar, trädgårdspaviljonger, pergolor, möbler och urnor. Därefter följer växtligheten, dess sammanställande och ordnande. Naturparken, alléer,

häckar, träd och buskar samt perenna växter och klippväxter med beskrivning och uppgift om härdighet i olika delar av vårt land.

Boken avslutas med förslag till större och mindre anläggningar, jämte ritningar till möbler och grindar. Trevliga och belysande fotografier och detaljritningar följa överallt texten åt, och förf. beledsagar sina allmänna principer påpassligt med grundliga upplysningar om det praktiska förfarandet.

Ett alltigenom stilfullt verk! Ett redigt, koncist och kortfattat framställningssätt, som vi genast känna oss hemma med, och en rörlig anpassningsförmåga till varierande förutsättningar, terrängens och — ekonomiens! — som tyder på lång och växlande praktisk erfarenhet.

Boken är förnämt utstyrd, det solbelysta templet, helgat åt skönhetsgudinnan, som på omslaget stiger fram mot de mörka lövmassorna, stämmer oss genast högtidligt. Vackra fotografiska bilder överflöda — däribland märkas många av intresse från Italiens monumentalare trädgårdar.

En vacker julklapp och intressant lektyr! En klok och pålitlig kamrat, då våren nalkas och våra trädgårdsfunderingar skola bli verklighet!

S. BÖKLIN.

Från F.-B.-F.-kretsarna.

Boråskretsen hade den 10 november en föredragsafton i elementarläroverkets för flickor högtidssal, varvid gymnastikdirektör Nanny Fries talade om sina personliga iakttagelser och upplevelser under en resa i Japan. Föredraget beledsagades av skioptikonbilder.

Gävlekretsen sammanträdde den 12 november å Lantmannaförbundets samlingslokal under ordförandeskap av fröken Anna Sundbom. Fröken Louise Gripenberg lämnade en skildring av förbundets årsmöte i Göteborg i juni, varpå fröken Hildur Rubin berättade om sommarens svensk-norska student- och arbeterskemöte i Värmlands Eda. Till sist redogjorde förestånderskan för Tobaksmonopolets intressekontor i Gävle, fröken Elisabet Johansson, för detta företags ekonomiska funktioner samt de grenar av social verksamhet som upptagits av intressekontoret. Kvällen avslutades med tesupé och samkväm, varvid intressekontorets flickkör föredrog åtskilliga sångnummer.

Halmstads kretsen, som inriktat sin verksamhet på att snarast möjligt få till stånd en stipendiefond för Hallands län — det enda av Sveriges län som ännu inte ingår i F.-B.-F.-s stipendieinstitution —, hade den 2 november ordnat en teaterföreställning till vinnande av medel för sagda ändamål. För en överfylld salong spelades en »bagatell», Evas systrar, därefter uppfördes en »kinesisk mänskensidyll» i praktfull uppsättning och till sist »En afton hos Fredrika Bremer», författad av Felix Körning, där det förekom Gluntsång och även själva Jenny Lind lät höra sig. Efter föreställningen dansades i lilla festsalen.

Karlstads kretsen sammanträdde den 31 oktober å Stadskällaren under ordförandeskap av fru Gerda Hellberg, varvid friherrinnan Leijonhufvud och fru Enwall-Gardell redogjorde för förbundets årsmöte i Göteborg. Härfter utfördes sång och musik av fru Ruth Lilius och fröken Ella Bank och gemensam supé intogs. 17 nya medlemmar vunno inträde.

Kristianstads kretsen hade den 28 nov. anordnat en offentlig föredragsafton å Frimurarehotellet, varvid fru Gyrithe Lemche, den kända danska författarinnan och under en lång följd av år den ledande inom dansk kvinnorörelse, talade om »Moderne dansk Kvindebevægelse». Sedan kretsens ordförande, fru E. Sjövall, riktat ett tack till talarin-

nan samt uppläst en hyllningsdikt till Danmark av skalden Gabriel Jönsson, vidtrog samkväm med sång, musik och teservering.

*

Fru Lemches Kristianstadsföredrag var det tredje i den föredragsturné, som Skånekretsarna lyckats engagera henne för. Den 26:te nov. talade hon i Hälsingborg, den 27:de i Halmstad, den 29:de i Karlskrona, den 30:de i Malmö, den 1:sta dec. i Lund.

Norrköpingskretsen har tillsammans med övriga kvinnoföreningar i staden under oktober anordnat en föredragsserie i rasbiologi. Serien, som omfattat fyra föreläsningar och hållits av professor J. Vilh. Hultkrantz, upptog ämnena: Rasbiologiens innebörd, Ärftlighet och utveckling inom den organiska naturen, Människans ärftlighetsförhållanden, Faror som hota vårt släktes utveckling, De sociala frågorna från rasbiologisk synpunkt, Individens ansvar gent emot kommande generationer. Föredragen, som hållits i Norrköpings hörsal, den största av stadens föreläsningssal, hade samlat en fulltalig publik, som med djupt intresse följde framställningen av de aktuella och allvarliga ämnena.

Den 16 november hade kretsen ett diskussionsmöte i frågan »Kvinnorna som präster» med dr Lydia Wahlström som inledare och under ordförandeskap av fru Fanny Björkman. Efter mötet var gemensam supé anordnad på Hushållsskolan Margareta.

Landskronakretsen hade tisdagen den 23 oktober konstituerande möte å flickläroverkets hörsal, varvid stadgar antogs och fröken Valborg Cervin höll föredrag om »Verksamhetsfält för kvinnor förr och nu». Härpå följde musik, sång och deklamation.

Lundkretsen sammanträdde den 2 november å Grand Hotell under fru Anna Herrlins ordförandeskap, varvid assistenten vid Landskrona tvångsarbetsanstalt fru Ingrid Wisén talade över ämnet »Något om vad som bör göras för de kvinnliga lösdrivarna».

Malmö kretsen utdelar ur Sederholmska stipendiefonden för år 1924 kr. 2,000:—. Stipendiet sökes för genomgående av någon av F.-B.-F.-s skolor och sökanden skall vara bosatt i Malmö.

Nyköpingskretsen hade den 5 november sammanträde å Stora hotellet under ordförandeskap av fru Märta Fant. Sedan en del föreningsangelägenheter handlagts och beslut fattats att tillsammans med Husmodersföreningen och styrelsen för Länsmuséet anordna ett föredrag om hemslöjd i syfte att väcka intresse för bildandet av en hemslöjdsförening inom länet höll fröken Thyra Kleen ett föredrag med skioptikonbilder om ön Bali och sin vistelse i denna ekvatoriala trakt. Härpå utförde fröken Marianne Mörner sånger av Alfvén, Lindblad m. fl., varefter gemensam tesupé intogs.

Skellefteåkretsen har under hösten skisserat årets arbetsprogram, vilket främst upptar planen på en skolkökskurs. Vid ett kretsmöte i första dagarna av november framlades detta program för kretsmedlemmarna.

Stockholmskretsen hade den 16 november möte å K. F. U. K:s stora sal under ordförandeskap av fröken Ellen Kleman, varvid 1921 års lönekommittés förslag diskuterades. Inledare voro de tvenne kvinnliga ledamöterna i kommittén, rektor Anna Sörensen och fru Emilia Broomé, som från skilda utgångspunkter belyste kommitténs förslag och motiveringar. En ingående diskussion vidtog härefter, varvid representanter för de kvinnliga kårsammanslutningarna framförde sina synpunkter och önskemål och i övrigt förslagens skilda bestämmelser ivrigt debatterades.

Strängnäs kretsen sammanträdde d. 1 november i flickläroverkets samlingssal under ordförandeskap av fröken Ninni Huldt, varvid ett från stadens Vita-Bandsförening inkommet förslag om samarbete i frågor av för kvinnorna gemensamt intresse behandlades och antogs. En kommitté tillsattes för att tillsammans med Vita-Bandsrepresentanter organisera samarbetet och till kommitté-

medlemmar utsågos fröken Ninni Huldt, fruarna Elin Törnberg och Inga Rosenquist. Vidare behandlades frågan om möjligheten att inrätta ett barnbördshus för staden och närmaste trakten, vilken torde i samarbete med Vita Bandet vidare behandlas. Efter ytterligare handläggning av en del föreningsärenden lämnade dr Anna Jansson en redogörelse för årsmötet i Göteborg, varpå tesupé intogs i skolköket.

Samarbetet med Vita Bandet inleddes med att de båda föreningarna tillsammans inbjödo dr Karolina Widerström att den 4 november hålla tvenne föredrag.

Umeåkretsen sammanträdde den 12 okt., varvid kretsens sekreterare redogjorde för F.B.F:s årsmöte i Göteborg. Beslut fattades att ingå med en skrivelse till stadsfullmäktige, däri framhölles behovet av ännu en stadsanställd sjuksköterska. Aftonen avslutades med samkväm.

Den 17 och 18 november hade kretsen till stärkande av förbundets och kretsens egen kassa anordnat teaterföreställningar å Stora

hotellets festsal, varvid Geijerstams »Andras affärer» uppfördes, bägge kvällarna för fullt hus. De företag kretsen för sin del önskar främja och därför behöver medel till äro att bereda fri inackordering för en av de gamla på hemmet Solgården samt att kunna öka på Västerbottens läns stipendium för någon studerande ung kvinna.

Ystadskretsen sammanträdde den 16 okt. å flickläroverket under ordförandeskap av vice ordf. fru Maja Strandberg. Fröken Olga Johansson vilken närvarit vid F.B.F:s årsmöte i Göteborg som kretsens ombud lämnade en redogörelse för årsmötesförhandlingarna. Vid därpå följande tesamkväm föredrog fru Gerda Runnquist-Jakobson en del sånger till ackompanjemang av fröken Maria Lenander.

Den 23 november hade kretsen anordnat tvenne offentliga föredrag å Hotell Continentals festsal av professor Emil Sommarin från Lund. Föredragen, som hölls omedelbart efter varandra, voro: »Hemmets ekonomi och samhällets» och »Några reflexioner om våra skatteulgifter».

Notiser från Bokvärlden.

Myrstacken. Ett vardagsäventyr av Anna Lenah Elgström. Albert Bonniers förlag.

Denna säkert komponerade bok, vars realism ytterligare understrykes genom myrstackssymboliken, är en bit obevekligt följdriktig psykologi. Fullkomligt linjerakt avslöjar sig Berta Andersson, den lilla duktiga vardagsmänskan som under jämna förhållanden livet igenom skulle förblivit plikten och redligheten själv, som den desperata, för brott och fall bestämda kvinnan när fasta marken ryckes undan henne och dem hon älskar, den sjaskige mannen och barnet, Lill-Erik. Ingen invändning kan göras mot det, så lugnt skickligt har förf. genomfört sitt uppslag.

Berta Anderssons historia har redan förekommit, bitvis, i en av våra Stock-

holmstidningar. Den är givetvis på ett helt annat sätt värdefull och njutbar i bokform. Anna Lenah Elgströms intensiva och starka skildringskonst tar man inte gärna i utminuterade stycken.
E. K—N.

Eremiten av Ebba Pauli. Andra delen. Birkagårdens förlag.

Första delen av denna bok går redan ut i fjärde upplagan. Detta händer eljest sällan med böcker i levnadsvisdom. Men Ebba Pauli har lyckats ge sina stilla, goda visa ord den dramatiska spänning, som håller kvar intresset hos en vidare krets av läsare än dem hon skulle nått med essayistisk framställning. Här komma bekymrens och sorgernas brokiga skara, representerad av människobarn som söka sig upp till Eremitens fasta

punkt. Och däruppfifrån faller ljus in i människoödena, livsproblemen bli så enkla och konturfasta. Det är som låge det endast ett kort fjät mellan insikten och dess förverkligande. Visdomen är djup och klar, dess form är enkel och ren, och problemlösningen är alltid praktisk.

Författarinnans djupa inblick i det inre skeendet och dess lagar, som hon ser verka med orubblig precision, kommer henne stundom att hoppa över tiden som faktor vid människoförvandlingen. Och dock: ur eremitens evighetssynpunkt blir detta bisak — det handlar ju ej om åren och dagarna av dröjsmål, det handlar blott om att nå fram till sist! En rymd av stillhet, läkedom och hopp välver sig över denna själakunnighet. Boken är en i sitt slag enastående företeelse i vår litteratur, så nära intill självskeendet, att den kommit innanför konfessionerna.

EMILIA FOGELKLOU.

Maria Stuart. En levnadsteckning av Beth Hennings. Lars Hökerbergs förlag.

Beth Hennings, som för ett par år sedan vann en vacker framgång genom sin fina och älskvärda bok »Grevinnan d'Egmont och Gustav III», har denna gång valt att teckna en personlighet, som ligger en svensk publik mera fjärran. Men med den förmåga som motsättningen katolskt protestantiskt fortfarande visat sig äga att tända sinnen även hos oss, bör det vara av icke ringa intresse att föras tillbaka till en tid, då denna motsättning först iscensattes. Och till den tiden hör Maria Stuart, av ett oblikt öde kallad att bli en av förgrundfigurerna i de strider, som då rasade.

I företalet anger också förf. som sitt syfte att teckna hennes bild så, »att man i denna skulle finna avspeglade några av de intressantaste dragen i det märkliga och upprörda århundrade, som såg Maria Stuart födas».

Den växlande bakgrund, mot vilken bilden framträder, utgöres av de tre länder, där de olika akterna av hennes livsdrama utspelades. Till den målande och livfulla skildringen av barndoms- och ungdomsåren i det soliga, förfinade Frankrike kommer som en verkningsfull kontrast den följande tiden i det både i yttre och inre mening dystra Skottland. Ett hoppöst virrvarr av intriger, sjudande passion, blodsdåd och religiös fanatism! Dessa båda avdelningar göra onekligen ett starkare intryck än den sista, som behandlar den långa, enformiga fängelsetiden i England.

I sitt bedömande av Maria Stuart är förf. berömvärdt objektiv — så objektiv man nu kan vara inför en gåtfull, tjusande och hänsynslöst egocentrisk personlighet. Att förf. icke helt undgått att påverkas av Marias berömda charm synes, om också indirekt, framlysa ur det man vore frestad att säga fräna sätt, varpå hon oftast yttrar sig om fränkan och rivalen, Elisabet Tudor. Och dock, hur överlägsen Maria Stuart är icke denna, trots många svagheter, imponerande härskargestalt!

Beth Hennings skriver en behaglig och lättflytande stil, som gör hennes böcker till en angenäm läsning. Men no^o reagerar åtminstone anmälnaren inför t. ex. det täta användandet av »beryktad» i betydelsen ryktbar. Det är också skada, att en del förargliga tryckfel insmugit sig i texten. — Sid. 66 överraskas man av de egendomliga anspråk samtiden tycks ha ställt på den stackars Frans II.

Genom sin nya bok har Beth Hennings ännu en gång dokumenterat sig som en kunnig och fängslande historisk skildrare och givit ett värdefullt tillskott till vår på vederhäftiga och underhållande populära biografier ej allt för rika litteratur.

Ett flertal goda illustrationer förhöja arbetets värde.

S. BJÖRKLUND.

„**Mina barn är vackra barn**“ av Mollie Faustman (Vagabonde). Albert Bonniers förlag.

Ja, naturligtvis, lika så säkert som att »grannens barn är fula barn med ögon sneda som grisen», som bokens måtto säger!

Med det förtjusande, friska, ironiserande lilla löje som är denna förf:s alltigenom då hon skriver om sina barn, lämnar hon i själva titeln ut sig som den beundrande mamman till oförlikneliga pyren. Men de äro ju också bedårande, Lillan och Putte, så löjliga som just bara småttingar äro det i sin obeskrivliga lillbarnskomik, sin rörande förtroendefullhet, sitt be- tagande allvar.

Säkert är emellertid att långt ifrån alla småttingar ha en mamma som ser dem. Mollie Faustman har, till mycket annat, konstnärens öga till hjälp, hon ser aldrig barnet endast. Barnets i dé vet hon något om, och därför bli hennes barn inte bara »vackra barn», de leva i hennes schwungfulla teckningar som små hemlighetsfulla män- skoämnen med sin egen värld omkring sig, en värld som endast få av de vuxna ännu gömma glimtar av, men som hon själv minns något om och som hon har respekt och vördnad för.

Man har inte endast mycket roligt av denna bok, dess överdådiga käckhet gömmer visdom.

E. K—N.

Sophie Adlersparre. (*Esselde*).

Ett liv och en livsgärning av Sigrid Leijonhufvud, del II, har i dagarna kommit i bokhandeln. Herthas pressläggningsförhållanden ha tyvärr omöjliggjort att i detta häfte lämna en anmälan av denna med ivrigt in- tresse från så många håll motsedda andra del av Sophie Adlersparres bio- grafi. Vi lyckönska oss emellertid att — för de mångas räkning som gått och väntat på fortsättningen — åt- minstone här hinna meddela att Sigrid

Leijonhufvuds livfulla, i eminentaste grad sakkunniga skildring av Esselde och hennes livsverk finnes att tillgå i julens bokmarknad.

På livets skuggsida av *Sigrid Undset*. Översättning av Teresia Euren. P. A. Norstedt & Söners förlag.

De sex smånoveller som presenteras under denna titel, på norska lyder den Fattige skje bner, visa åter Sigrid Undset som den betydande skildrar- innan. Realistiska som någonsin 80- talets indignationsskisser voro det, äro dessa noveller ett stycke beklämman- de verklighetsliv, sociala skamdoku- ment som tala om det hopplöst för- komna, gråa och glädjelösa som är otaliga existensers arvedel och lott, också om de fattiga frestelser som bli så oproportionerligt bestämmande i dessa förhållanden. Glad blir man ej av denna bok, teckningens mäs- ter- skap ger den dess litterära rang- plats.

E. K—N.

Insända böcker.

H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) Kris- tiania: **Huset i Søgaten** av *Nini Roll Anker*. — **Carite** av *Katharina Gjesdahl*. — **En mand** av *Barbra Ring*. — **Mada- me de Staël** fransk forfatterinde och politiker. En höstkildring av *Kristine Holsen*.

Birkagårdens förlag: **Eremiten** av *Ebba Pauli*. Andra delen.

Albert Bonnier: **En mycket ung man** av *Gustaf Hellström*. — **Spelhuset**. — **Vä- varen i Bagdad**. — **Porten**. Teater av *Hjalmar Bergman*. — **Vår herres hage**. Kåserier på vers av *Sten Selander*. — **Hemmet som konstverk**. En framställ- ning av inredningskonstens grundprinciper av *Gustaf Strengell*. Med 267 bilder och 5 planscher i färg. — **Petter Svensks historia** av *Ludvig Nordström*. I. Världs- staden. — **Portens rosor** av *Uno Eng*. — **Erato**. Dikter av *Astrid Sturzen-Becker*. — **Den osynlige**. Skådespel i tre akter av *Pär Lagerkvist*. — **Shakespeares dramatiska arbeten**. Övers. av Per

Hallström. Lustspel. Band II. — **Släkten Thibault** av Roger Martin du Gard. Övers. av Louise Åkerman. Första delen. Den grå skrivboken. Andra delen. Uppfostringsanstalten. — **Blommande hjärtan**. Asiatiska och afrikanska kärleksdikter av Carl Kjersmeier. Övers. av Otto R. Wangson. — **En fläkt av Indien**. Skildringar från en Orientresa våren 1923 av Anders Österling. — **Vårens oro**. Roman av Ernst Lundquist. — **Jag, Ljung och Medardus** av Hjalmar Bergman. — **Den smala vägen**. Roman av Elin Bohlin. — **Klyftan utan bro**. Roman av Annie Åkerhielm. — **Lilla Jälms lycka**. Roman av Ulla Bjerne. — **Två år senare** av Barbra Ring. Övers. av Jenny Jusélius. — **Paradisfågeln**. Sagor av Anna Wahlenberg. — **Vintergatan**. Sveriges författareförenings jultidning 1923. **Myrstacken**. Ett vardagsäventyr av Anna Lenah Elgström. — **Hem från Babylon** av Sigfrid Sivertz. — **Spirrevipp** av Bertha Holst. Övers. av Birgit Möller. — **En liten stackare** av Barbra Ring. Övers. av Jenny Jusélius.

Folkskolans Barnbidnings förlag (Stina Quint): **Guldslottet**. Barnens julbok innehållande sagor av Anna Wahlenberg, Jeanna Oterdahl, Magda Bergkvist, Erik Jolin samt illustrationer av Aina Masolle. — **Den gyllene blomman**. Saga av Erik Jolin. — **Trollförklädet**. Sagor av Anna Wahlenberg. — **Rosengull**. Sextonde årgången. — **Tummetott**. Trettonde årgången. — **Gullebrand**. Sjunde årgången. — **Lilleputt**. Nr. 21. — **Trisse**. Nr. 17. — **Julklappen 1923**.

Lars Hökerbergs förlag: **Maria Stuart**. En levnadsteckning av Beth Hennings.

Illustr. — **Bernadotternas stammoder intime**. En gammal hovdams minnen från drottning Desiderias dagar. Upptecknade av Uno Brander. — **Madame de Staël**. En svensk ambassadörsgemåls triumfer och nederlag av Andrew Haggard. Övers. av H. Björke. — **Kejsarinnan Katerina av Ryssland** av Gerthule Aretz. Övers. av H. Björke. Illustrerad.

J. A. Lindblad: **En speleman från slätten** och andra Skåneberättelser av Elisabeth Hjelmqvist. — **Bergenkronas** av Sigrid Gillner. — **Med öppna ögon och tysta fjät**. Syner och minnen från ett långt och lyckligt samliv med naturen av L. Lindqvist. — **Hågkomster och livsinytryck** av svenska män och kvinnor. Fjärde samlingen.

P. A. Norstedt: **Samlade skrifter. Esaias Tegnér**. Åttonde delen. — **Hedvig Elisabeth Charlottas dagbok** V. 1795 — 1796. Översatt och redigerad av Cecilia af Klercker.

Svenska Andelsförlaget: **Pojken och trollet eller Äventyret**. Sagospel i tre handlingar av Valter Stenström. Teckningar av John Dunge.

Trädgårdsbladets förlag: **På ökenstig** av Th. Stalheim.

Wahlström & Widstrand: **Germinie Lacerteux**. Roman av Edmond och Jules de Goncourt. Övers. av Anna Bagge. — **Flauberts väninna** av D. E. Enfield. Övers. av Ernst Lundquist. — **Kinesiska miniatyrer** av W. Sommerset Maugham. Övers. av Ragnhild Haglund. — **Vår tid**. Arsbok utgiven av Samfundet De Nio 1923. — **Nusvensk ordbok** av Olof Östergren. Häft. 21:—.

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnorörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.

Redaktör: *Ellen Kleman*.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 5:50, varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 48 Klarabergsgatan, Stockholm**. *Icke-förbundsmedlemmar* prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{1}$ år kr. 6:50; $\frac{1}{2}$ år kr. 3:50; $\frac{1}{4}$ år kr. 1:90. Lösnummer 65 öre. Redaktion och expedition: 48 Klarabergsgatan II, Stockholm. Redaktions-tid: tisdagar och fredagar kl. 1—3. Allm. T. Norr 48 50, Riks 27 62. Expeditionen: kl. 11—4 varje söckendag. Allm. T. Norr 48 50, Riks 27 62.

Tidning för Lärarinnor

utkommer sedan 1898 med ett n:r i veckan.

Redaktris: *Anna Hammar dahl*. Adress: *Pipersgatan 9, Stockholm*. Utgår till skolhusen, speciellt å landsbygden, över hela Sverige. Kommunernas annonsorgan vid ledigförklarande av skoltjänster.

Tidning för Lärarinnor fyller 1923 25 år.

Collan-Oljan

Världens förnämsta läderpreservativ, gör skodonen absolut vattentäta och minst dubbelt varaktiga.

A.-B. Collan-Olje-Fabriken
T. OLSEN - STOCKHOLM

A. OLSSON BLOMSTERHANDEL KLARABERGSGATAN 23

Allm. Tel. Norr 564 Riks Tel. 8987

FÖRSTKLASSIGA VAROR!
SMAKFULLT ARBETE!
BILLIGA PRISER!

REKOMMENDERAS

Svensk Hemslöjd

Biblioteksgat. 12
Rikstel. Allm.
76 25. N. 8143.

Möbler, Mattor, Textilier, Spetsar, Nationaldräkter, Lergods, Smide, Armatur
m. m.

Telefon
539
Malmö

Perslow's

**Siden & Manu-
fakturaffär**

Alltid nyheter i största urval

INNEHÅLL.

Hertha 1924.

Alfhild Agrell. Av *Ellen Kleman.*

1921 års lönekommittés betänkande. Av *Anna Sörensen.*

Sveriges första fullständiga trädgårdsskola för flickor.

Av *Signe Laurell.*

Sexualitet och kultur. Av *Emilia Fogelklou.*

Ålderdomshem för sjuksköterskor. Av *Sigrid Ulrich.*

Kringblick.

Den tyska kvinnorörelsens framtid. Av *Alice Salomon.*

En trädgårdsbok. Av *S. Böklin.*

Från F.-B.-F.-kretsarna.

Notiser från bokvärlden.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

— SJUKKASSA —

för bildade självförsörjande kvinnor

Expeditionen: KLARABERGSGATAN 48 "

OBS.! Öppen endast tisdagar kl. $\frac{1}{2}$ 11— $\frac{1}{2}$ 1, fredagar $\frac{1}{2}$ 3—4. **OBS.!**

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS
SJUKSKÖTERSKEBYRÅER

i **Stockholm:** Barnhusgatan 6, n. b. Rikstel. 68 98, Allm. Tel. Norr 82 11.

Tel.-adr.: *Sköterskebyrån.*

Byrån mottager sjukbud hela dagen; pr telefon även nattetid.

Föreståndarinnan träffas säkrast $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 4.

i **Göteborg:** Vasa Kyrkogata 5. Rikstel. 61 87.